

STRUKTURIRANJE MODELA ISLAMSKE MORALNE EKONOMIJE

Almir Pramenković

Fakultet za islamske studije u Novom Pazaru,

Novi Pazar, Srbija

almirpramenkovic@gmail.com

Apstrakt

Ovaj tekst tretira koncept rizqa, homo-islamicusa, zekata i halife kao modela islamske moralne ekonomije. Na početku, autor iznosi osnovne postavke i principe islamskih finansija. Naglašava se važnost individualnog rada i napora na putu stjecanja rizqa ili opskrbe. Osim toga, naglašen je princip podjele dobitka i gubitka. Potom autor definira filozofske osnove ekonomskog razvoja u općoj islamskoj koncepciji, naglašavajući princip izgradnje, unapređivanja zemlje i ljudske odgovornosti u tom procesu. S ciljem da se ponudi alternative postojećem ekonomskom sistemu, model islamske moralne ekonomije treba ispuniti etička očekivanja muslimana, čiji su temeljne komponente: ideja rizq-a, homo islamicus, zekat i halifa. Koncept rizqa, homo islamicusa, zekata i koncepta halife se detaljno obrazlažu u ovom radu gdje se iznose različite interpretacije u islamskoj misaonoj tradiciji, predstavljajući model islamske moralne ekonomije.

Cljučne riječi: rizq, homo islamicus, zekat, halifa, islam, moralna ekonomija, principi

STRUCTURING MODEL OF ISLAMIC MORAL ECONOMY

Abstract

This text treats the concept of rizq, homo-Islamicus, zekah and khalifah as a model of Islamic moral economy. At the beginning, the author presents the basic assumptions and principles of Islamic finance. The importance of individual work and effort in the path of acquiring risk or supply is emphasized. In addition, the principle of profit and loss sharing was emphasized. Then the author defines the philosophical foundations of economic development in the general Islamic conception, emphasizing the principle of building, improving the country and human responsibility in that process. With the aim of offering alternatives to the existing economic system, a model of Islamic moral economy should fulfill the ethical expectations of Muslims, whose fundamental components are: the idea of rizq, homo islamicus, zakat and khalifa. The concept of rizq, homo islamicus, zakat and concept of khalifa are explained in detail in this paper, where different interpretations in the Islamic thought tradition are presented, presenting a model of Islamic moral economy.

Key word: rizq, homo islamicus, zakat, khalifah, Islam, moral economy, principles

JEL codes: E43, E49

UVOD

Uputno je razumjeti ideju da ekonomija utemeljena na klasičnom sistemu vrijednosti ni na koji način ne osporava niti donosi sudove koji se odnose na razumijevanje

islamskog ekonomskog sistema i njegove strukture koja uključuje karakteristike kao što su vrijednosti zasnovane na religiji i njenim propisima ili određenom kulturnom pogledu. Dakle, shvatanje takvih okolnosti nije nužno oblikovano činjenicom da ono crpi svoju inspiraciju samo iz religije ili kulture kada se zalaže za specifično ekonomsko uređenje društva. Od 1960. godine, kada su se neoklasični pristupi ekonomskom djelovanju počeli širiti u praksi, potom u javnom mnenju, uz nove talase političke ekonomije, to je otvorilo put religioznim uvjerenjima i drugim kulturnim atributima da uđu u ekonomske strukture. U takvom posebnom smislu, pojam i etabliranje islamske ekonomije počeli su izvoditi aksiome i vrijednosti iz islamskih učenja kako bi regulisali etičku dimenziju bankarskih aktivnosti [22, str. 137-142]. Nakon toga, ideja o islamskom bankarskom sektoru pojavila se 1975. godine.

Poslanik Muhamed, a.s., je, kroz svoje naučavanje Kur'ana, pružio smjernice u vezi sa društvenim i etičkim principima i osmislio osnove ponašanja zasnovane na Objavi i poslaničkoj tradiciji unutar šireg okvira sistema vrijednosti. Ekonomski pojam zasnovan na principima koje je Allah postavio u Svojoj objavi i poslanik Muhamedovo razumijevanje Njegove poruke predstavljaju dva osnovna temelja koji bi trebali voditi ekonomske transakcije. Opšteprihvatljivo vjerovanje je da Šerijat regulira načine na koje muslimani obavljaju svoje svakodnevne komercijalne poslove [12, str. 97-100]. Pored toga, može se tvrditi da domen ekonomskog okvira zasnovan na islamu pridaje ozbiljnu pažnju principu postizanja Falaha ili spasenja. Nadalje, vraćanje islamskom identitetu polovinom 20. stoljeća ponovo su isključene komercijalne transakcije zasnovane na lihvarstvu odnosno kamati. To je evidentno u nekoliko muslimanskih zemalja. Iran, Pakistan i Sudan samo su neke od zemalja koje primjenjuju ovu praksu. Osim toga, druge zemlje s muslimanskom većinom pridržavaju se i islamske i konvencionalne prakse, kada su u pitanju bankarstvo i finansije, postavljajući islamsko bankarstvo paralelno s konvencionalnim finansijskim organizacijama zasnovanim na kamatama.

Ipak, eksperiment islamskih bankarskih finansija [eliminacija lihvarstva] u nekim gore navedenim muslimanskim zemljama, posebno u Maleziji i Bahreinu, jasno pokazuje da finansijske i bankarske prakse kompatibilne s islamom nude održivu alternativu postojećem sistemu komercijalnog bankarstva.

Prema šerijatskom zakonu, poslovanje zasnovano na kamati koje uključuje finansijske i komercijalne prakse i robe ili usluge koje se smatraju štetnim za ljude i društvo u cjelini, kao što su opijati, konzumacija alkoholnih pića ili angažman u klađenju itd su zabranjeni. Stoga, šerijatski pravnici podržavaju isključenje kamate jer je utemeljena na izrabljivačkim praksama među ljudima koje neizbježno dovode do društvenih bolesti i poroka svih vrsta [22, str. 34-36]. Stoga je glavno opravdanje zabrane ovakvih praksi da se zaštiti dobrobit ljudi, podržavajući poštene komercijalne aktivnosti, uzimajući u obzir imperativ da se spriječi bilo kakva vrsta eksploatacije, bilo na individualnom ili društvenom nivou.

Za svakog muslimana, vjera ima istaknuto mjesto u vođenju finansijskih i komercijalnih poslova, jer se odnosi na etičke principe i sistem vjerovanja koji su zasnovani na odredbama šerijata. Kao eksperiment za neutralizaciju globalne krize u kontekstu finansija i za razvoj alternativa finansijskoj odgovornosti, islamsko bankarstvo nudi etičnije rješenje u poređenju sa konvencionalnim pristupima. Etičke vrijednosti i moral, bazirani na tradiciji poslanika Muhameda, ponuđene su da

pomognu ljudima kako bi prilagodili svoje ponašanje i bolje izdržali finansijske izazove [1, str. 295-300]. Nadalje, moderni pojam etičke finansijske prakse zasnovane na islamu, utemeljen tek krajem 19. stoljeća, naišao je na prepreku zbog nedostatka jasne strategije implementacije u kontekstu tadašnjeg društva. Međutim, muslimanski učenjaci su uvjereni u mnoge prednosti koje nude islamski finansijski sistem i njegovi etički principi pomažući čovječanstvu da pruži prihvatljiva rješenja za ublažavanje globalne finansijske nevolje [17, str. 1].

PRINCIPI ISLAMSKIH FINANSIJA

Kao što se primjećuje u dosadašnjoj praksi finansijskog računovodstva u muslimanskom svijetu, kontinuirano se pristupa različitim finansijskim sistemima kako bi se prilagodili i bili kompatibilniji sa uslovima islamskih principa [13, str. 130]. Konceptualizacija i metode islamskog finansijskog sistema da se očuva osnovna suština islama i njegova intencija, predstavljaju veliku borbu u procesu realizacije u muslimanskim društvima, posebno praktične implementacije islamskog finansijskog i bankarskog sistema [3, str. 2]. U kontekstu bankarskih finansijskih sistema koje nudi islamski pristup, principi su definirani u nastavku:

1. Šerijatski zakon, koji predstavlja glavni diskurs islamskih finansijskih sistema, ne dozvoljava transakcije, zasnovane na individualnom interesu pojedinca. Islamski pristup uzima u obzir praksu društvenog blagostanja, gdje se vodi računa o interesu cijele nacije ili zajednice [20, str. 37]. Ideja o zabrani kamate se zasniva na tome da stvori ideju ekonomije - socijalno stabilne u svim percepcijama.
2. U kontekstu islamskih finansijskih sistema, važnost rada se naglašava s ciljem da se ostvari prihod. Islamske norme i vjerovanja ne prihvataju proces generiranja novca na bazi samog novca kao takvog.
3. Koncept dobiti i gubitka koji se dijele unutar jednake dimenzije je od velike važnosti za transakcije u kontekstu islamskih finansijskih sistema. Ovaj sistem omogućava gubitak i dijeljenje gubitka od strane zajmodavca i korisnika.
4. Ideja islamskih finansijskih sistema naglašava koncept podjele rizika koji uključuje sve koji su uključeni u proces poslovne aktivnosti. Takva ideja pruža harmoničan pristup u pogledu rada i kapitala tako da se cjelokupna ideja blagostanja može implementirati u kontekstu društvenih promjena [20, str. 105]. Vjeruje se da ova metoda pruža prikladan način za evaluaciju ideje političkog upravljanja, koja naglašava demokratske ideje.

Važno je naglasiti da su kapitalistički i socijalistički pristupi u kontekstu finansijskog razvoja i ekonomske reforme bili neuspješni u proučavanju razvoja muslimanskog svijeta. Ovo je pružilo dovoljno prostora za islamsko bankarstvo i finansijske sisteme da uspostave put za uklanjanje finansijske krize. Ovo je neophodno kako bi se donijela stabilnost socio-ekonomskog razvoja islamskih zemalja. Međutim, važno je pozabaviti se idejom socijalnog blagostanja koje je pružilo manje mogućnosti islamskim finansijskim sistemima kako bi mogli generirati ideju politike stvaranja profita [10, str. 113]. Naučnici analiziraju društvenu debatu oko neuspjeha islamskog bankarskog i finansijskog sistema u kontekstu uvođenja društvenih promjena s ciljem da se obezbijedi definitivno rješenje za ovaj scenario. Kako bi osigurale napredak,

mnoge islamske banke kapitaliziraju svoje ambicije. Nedavno razvijene banke pokušavaju da regenerišu svoje etičke vrijednosti i zahtjeve prema praktičnim scenarijima [18, 1-5].

ULOGA ISLAMSKIH FINANSIJA U RAZVOJU

Ideja islamskih finansija razvijena u kontekstu ekonomske misli definirana je u nastavku:

1. Sveobuhvatnost čini glavni dio islamskog koncepta u kontekstu razvoja. Osim toga, to uključuje i ideju ravnoteže. Stoga, ova ideja pruža pristup materijalnom i duhovnom razumijevanju čovjekove vjere. To je razlog zašto su mnogi zadovoljni islamskim pristupom razumijevanja potreba pojedinca i grupe.
2. Ideja islamskog pristupa u kontekstu razvoja uzima u obzir ciljeve ljudskog života kako bi se omogućilo umjereno razumijevanje koje je u skladu sa okruženjem društvene, kulturne i vjerske perspektive.
3. Ideja razvoja iz percepcije islama je višedimenzionalna. Ona pruža jedinstven metod definiranja sredine kako bi se održala potrebna ravnoteža i zaštitila sredina [4, str. 5].

FILOZOFESKE OSNOVE EKONOMSKOG RAZVOJA U ISLAMU

Uključivanje filozofskog aspekta u pojam razvoja nudi pristup koji je duboko utemeljen na principima etičke teorije islama. Ovdje ćemo proširiti razumijevanje različitih šema zasnovanih u islamu a koje se tiču faza i procesa razvoja. U nastavku ćemo elaborirati kontekst i islamsko filozofsko stanovište koje se odnosi na pitanje razvoja:

(i) Izgradnja, ili imarat-al-ard predstavlja jedan od najvrjednijih aspekata islamskog poimanja razvoja budući da je takva aktivnost jedna od glavnih fokusa u domeni islama. Ovaj princip precizno ukazuje na krajnju ulogu koju vlada ima u stvaranju sredstava za život za stanovništvo a koja je takođe ključna aktivnost za održivost čovječanstva [9, str. 37].

(ii) Pojam obaveze, prema islamskoj perspektivi, naziva se farz. Bitno je istaći da ova obavezujuća naredba u islamu predstavlja važan islamski aspekt koji usmjerava uslove ekonomskog razvoja i materijalnog rasta,

(iii) Sa filozofske tačke gledišta, pojam razvoja se bavi idejom pravde, posebno kada je u pitanju pravedna raspodjela materijalnog bogatstva, koja omogućava članovima muslimanskog društva da održe sklad i koheziju kako bi saradivali u svakodnevним aktivnostima i gradili međusobno povjerenje i oslanjali jedni na druge [22, str. 37-40].

MODEL ISLAMSKE MORALNE EKONOMIJE

Ovdje ćemo iznijeti opći prikaz temeljnih komponenti modela islamske moralne ekonomije.

1. KONCEPT RIZQ-A

Precizan prijevod izraza rizq znači opskrba ili izdržavanje. Kao religiozni koncept, rizq se posmatra kao Božje obećanje da će svim stvorenjima dati sredstva za život. Ovaj termin pretpostavlja da Bog osigurava opskrbu za svakoga što je očigledno iz sljedeće analize. Rizq se može shvatiti kao Božje obećanje pojedincu da će ga On opskrbiti, iako ovo obećanje može nositi odgovornost zajednice da svojim naporima osigura da se ono ostvari [20, str. 30]. U ovom kontekstu, ljudi su pozvani da zaštite svoje želje i potrebe. Stoga, uprkos tome što Allah opskrbu garantuje svima, rizq također poprima društveno značenje, te se kao takav doživljava kao mjerilo za mjerenje nivoa pravedne raspodjele bogatstva unutar date društvene pravde i društva. Jedan stručnjak iz IFIBAF-a [IFIBAF je skraćenica za Institut za islamsko bankarstvo i finansije na njemačkom govornom području. Institut radi na popularizaciji islamskih finansija kroz opću ekonomsku, islamsku kao i akademsku perspektivu] koji je dobro upućen u pitanja islamskih finansija tvrdi, pozivajući se na hadis poslanika Muhammeda, a.s., da tri četvrtine rizqa proizilaze iz našeg vlastitog truda i rada, dok drugi učenjaci zastupaju ideju da je rizq predodređen za svakog pojedinca u trenutku njegovog rođenja i stoga nije podložan nečijim postupcima [22, str. 29-31]. Ovo, međutim, nikako ne znači da su ljudi obeshrabreni da budu ekonomski produktivni i da ostaju pasivni dok se oslanjaju na Božju odredbu.

Kada pregledamo islamsku ekonomsku literaturu koju su proizveli učenjaci za koje se smatra da su utemeljitelji ovu oblast kao što su Chapra, Naqvi ili Mawdudi, saznajemo da se u njihovom razmišljanju spominje koncept rizqa. Chapra zaista govori o opskrbi sažeto. Mawdudi citira Kur'an [20:131] I nikako ne gledaj dugo ljepote ovoga svijeta koje Mi kao užitak raznim sortama nevjernika pružamo, da ih time na kušnju stavimo, ta nagrada Gospodara tvoga je bolja i vječna, i elaborira rizq u kontekstu opskrbe, a zatim nastavlja upozoravajući muslimane da ne budu zavedeni 'sjajem svjetovne pompe'. Ahmed [2, str. 27-30] se u svojoj definiciji islamske ekonomije poziva na izdržavanje, posebno kada govori o razlici između relativne oskudice kao ekonomskog koncepta i apsolutne oskudice, koja iz teološke perspektive ne postoji, jer Bog daje opskrbu svakom ljudskom biću.

Osim toga, i drugi se referiraju na datu ideju. Na primjer, [21, str. 197-200] Ibn Khaldun je napravio razliku između dvije vrste opskrbe: rizq i kasb, pri čemu rizq označava opskrbu bez nečijeg truda, dok se kasb primjenjuje na opskrbu koja dolazi kao rezultat ljudske aktivnosti. Nadalje, on pravi razliku između kasb-a, sredstava za život i osnovnih potreba, te luksuza kao i prikupljanja kapitala.

Sharif se bavi idejom rizq-a na sveobuhvatniji i konkretniji način. On raspravlja o prirodni distributivnog bogatstva u kontekstu islamske ekonomske doktrine. On izvodi generalizirane zaključke dok razmatra osnove za konstruiranje teorijske podloge koja osigurava takve uvjete, pri čemu se osigurava opskrba svakog pojedinca bez obzira na nečije hijerarhijsko mjesto u društvu ili materijalnu zaradu [19, str. 158-162].

Ideja rizq-a uživa veliki značaj u islamskoj ekonomiji s obzirom na ukupni položaj privrede, posebno kada se razmatraju posebni ekonomski uslovi i uloga koju bi oni trebali imati u zajednici. Božje obećanje, kojim se svim ljudima garantuje opskrba može se posmatrati kao inspiracija na koju se ljudi mogu osloniti kako bi ojačali svoja

uvjerenja da neće biti ostavljeni sami da traže svoju opskrbu, kao mjerilo da bi se osigurala dobrobit cijele zajednice u skladu sa osnovnim propisima islama i njegovim naredbama.

Podsjetimo, Asutay [3, str. 3-18] nudi sljedeći sumarni sažetak osnovnih aksioma islamske ekonomije:

(i) Tawhid - jedinstvo - aksiom koji ukazuje na vertikalnu dimenziju islamskog etičkog sistema;

(ii) Al-'adl we'l-ihsan - ravnoteža i pravda - ovaj aksiom predviđa horizontalnu dimenziju pravednosti;

(iii) Ikhtiyar - slobodna volja - ukazuje na mogućnosti pojedinca da u ekonomskom sistemu odlučuje;

(iv) Fard – odgovornost - implicira da pojedinci i društvo treba da podržavaju javno dobro;

(v) Rububiyah podrazumijeva božansko određenje opskrbe, izdržavanje i usmjeravanje stvari ka njihovom savršenstvu;

(vi) Tazkiyah podrazumijeva razvoj uz dohovno čišćenje koje treba da uključi dobro drugih i da se vodi etičkim i moralnim vrijednostima;

(vii) Hilafet ukazuje na ulogu pojedinca kao Božjeg namjesnika na zemlji.

Dakle, rizq je mjerilo koje pomaže da se utvrdi koliko se bilo koja ekonomija približila idealnoj islamskoj ekonomiji čiji su principi gore predstavljeni. Osim toga, iako je izvan okvira ovog rada da se ovo pitanje detaljno istraži, može se pretpostaviti da je ekonomija mnogih evropskih zemalja vjerovatno mnogo bliža ovom idealu od mnogih ekonomija koje su 'islamizirane' u proteklim decenijama.

Ukratko, rizq, što znači vjerovanje da Bog osigurava sve i obezbjeđuje opskrbu, se može smatrati centralnom vrijednošću modela islamske ekonomije, koja može djelovati kao mjerilo za socijalnu pravdu određenog ekonomskog sistema. Božje obećanje ima određene ograničavajuće faktore kao što su vlastita (nedostatak) nastojanja ljudi, njihove želje ili njihova pohlepa i rasipništvo. Dakle, koncept rizq-a također podrazumijeva da potrebe i želje ljudi igraju centralnu ulogu u sistemu vrijednosti idealne islamske ekonomije.

2. KONCEPT HOMO ISLAMICUS-A

Severno Makedonska berza AD Skopje objavljuje dva indeksa i to indeks akcija U ovom podnaslovu fokus je usmjeren na koncept homo islamicusa koji se koristi u islamskoj ekonomiji da predstavi alternativnu ideju čovjeka u odnosu na konvencionalnu ekonomiju. Podsjetimo, homo islamicus je u islamskoj ekonomiji shvaćen kao ljudsko biće koje ne razmišlja samo o svojem cilju i djelovanju na ovom svijetu, već i na onom svijetu. Kao što pretpostavlja da do Dženeta može doći samo kada se ponaša u okviru etičkih ograničenja koja je zacrtao islam, on će ih uzeti u obzir u svojim ekonomskim odlukama. Na primjer, Chapra [7, str. 200] objašnjava koncept homo islamicusa na sljedeći način:

Ljudska bića čine živi i nezamjenjivi element ekonomskog sistema. Oni su ciljevi kao i sredstva, i dok ne budu motivirani da slijede svoj vlastiti interes unutar ograničenja

društvenog blagostanja, ništa ne može uspjeti, ni 'nevidljiva ruka' tržišta niti 'vidljiva ruka' centralnog planiranja, u realizaciji socio-ekonomskih ciljeva.

Chaprina definicija pokazuje da je ideja homo islamicusa u suštini isti normativni individualizam koji je predložio Ulrich za koncept homo economicusa. Jedina promjena je da je altruizam eksplicitno dio interesa pojedinca, jer bez njega on neće moći ostvariti svoj cilj na Ahiretu. Normativni individualizam je jedna od glavnih slabosti konvencionalne ekonomije, jer gotovo neizbježno vodi ka neadekvatnom pogledu na ekonomiju, što nije prihvatljivo u okviru islamskog ekonomskog modela. Stoga se može tvrditi da unutar teorijskog tijela islamske ekonomije trebamo težiti korištenju drugačije ideje o čovjeku i, ako je moguće, u potpunosti se udaljiti od utilitarne perspektive. Umjesto zamjene homo economicusa sa homo islamicus, možemo preuzeti ideju Kahfa [11, str. 32] kada zahtijeva „ekonomsku teoriju univerzalne i ljudske prirode, oslobođenu ikakvih predrasuda“. Homo sapiens sapiens bi tada bio centralni predmet proučavanja i trebalo bi da se vratimo na definiciju Maksa Vebera o tome kako ljudi obično sprovode društvene akcivnosti. Portes [16, str. 14] daje sažetak Weberovog pristupa:

Kao što je poznato, Weber je razlikovao tri vrste djelovanja: one vođene navikom, emocijama i namjernim postizanjem određenih ciljeva. Posljednji tip, opisan kao “racionalno” djelovanje, razlikuje se po tome da li je njegova struktura sredstva i cilja orijentirana na težnju za pojedinačnim ciljevima ili težnju za nekom transcendentnom vrijednošću. Ove razlike identificirale su vrstu akcivnosti koju neoklasična teorija smatra jednom idealnom konstrukcijom među ostalim, svi jednakog statusa. Štoviše, Weber je također pretpostavio da je racionalno instrumentalno djelovanje društveno orijentirano u osjećaj da „uzima u obzir ponašanje drugih“.

Svaka vrsta ekonomske analize trebala bi razmotriti sve Weberove tipove društvenog angazmana u obzir. Na ovaj način bi se izbjegla normativnost individualističke perspektive, jer se u normativnom individualizmu homo economicusa pretpostavlja da se ljudska bića uvijek ponašaju racionalno u potrazi za individualnim ciljevima i takva racionalnost je jedino poželjno ponašanje. Umjesto toga, analiza bi se vratila na metodološki individualizam, ali bi se više fokusirala na društvenu orijentaciju ekonomskih odluka i akcivnosti. Islamski ekonomski model je pokazao da se od ekonomskog djelovanja na svim nivoima i dijelovima modela očekuje snažna društvena orijentacija. Najjasnije dolazi do izražaja kada se gleda na institucionalni nivo gdje je postalo jasno da bi preduzeća i država zapravo trebali učiniti mnogo više da svoje ekonomske odluke i djelovanje usmjere ka održavanju porodica što predstavlja temelj društva. U suštini, ova socijalna orijentacija razlikuje islamsku ekonomiju od konvencionalnog ekonomskog sistema, ali i od perspektive utemeljene u nauci o održivosti, jer su ovdje društvene posljedice trenutne ekonomske aktivnosti i politike početna tačka.

3. KONCEPT ZEKAT-A

Zekat je oduvijek bio važna, možda čak i ustavna komponenta u islamskoj ekonomiji i finansijama. Također, zekat je glavni mehanizam redistribucije unutar islama. U slučaju umjerene konzumacije, zekat se može shvatiti kao razlog zašto je norma

umjerene potrošnje neophodna i relevantna, jer umjerena potrošnja omogućava davanje zekata. U slučaju razlika u moći koje se mogu shvatiti kao uzrok klasne strukture, zekat kao centralni redistributivni sistem u islamu sprječava stvaranje velikih razlika među ljudima. Zekat može funkcionirati kao mehanizam za pomicanje fokusa poduzetnika sa maksimizacije profita prema drugim ciljevima, jer dio profita mora biti posvećen zekatu/dobrotvorstvu. [22, str. 183-185]. Redistribucija se može shvatiti kao jedan od niza osnovnih ekonomskih mehanizama, odnosno tržišne razmjene, redistribucije, reciprociteta i domaćinstva. S obzirom da je tržišna razmjena osnova dominantnog trenutnog ekonomskog sistema, islamski ekonomisti se uopće nisu bavili ovim alternativnim mehanizmima. Iako Chapra [7, str. 33] zapravo spominje Polanyijevu analizu efekata liberalizacije tržišta i upućuje na 'veliku transformaciju', on ne preuzima nijedan od Polanyijevih argumenata u pogledu reciprociteta i preraspodjele ili ukorijenjenosti ekonomije u društveno djelovanje. Umjesto toga, mnogi temeljni tekstovi u islamskoj ekonomiji razrađuju nedostatke kapitalizma i socijalizma i superiornost islamske alternative, ali ostaju čvrsto unutar 'tržišne logike'.

Oni priznaju upotrebu zekata kao redistributivnog mehanizma, ali izgleda da nisu svjesni širih implikacija. Sociološke i antropološke analize koje se fokusiraju na netržišne ekonomske mehanizme su od velike pomoći u razvijanju razumijevanja i teorije takve alternativne perspektive o ekonomiji.

4. KONCEPT HALIFA

Posljednji koncept o kojem će se raspravljati u odnosu na postojeća istraživanja islamske ekonomije je koncept halife. Koncept halifa predstavlja temeljni odnos između ljudi i prirode. Ovaj koncept obuhvata i određeni stepen slobode oblikovanja Zemlje i odgovornost i da Bog pazi na čovječanstvo, te da ljudi treba da brinu jedni o drugima kao i o svom okruženju. Korištenje prirodnih resursa je, zapravo, dio ove ideje halifeta. Dakle, koncept halifeta predstavlja društvenu perspektivu unutar islamskog ekonomskog modela.

Nasuprot tome, definicije halifeta u islamskoj ekonomiji se usredsređuju na visoki status čovjeka. Kao što je Azid [5, str. 167] objasnio hilafet ukazuje na posljedice odnosa ljudi prema prirodi i prirodnim resursima i da ovaj uzvišeni položaj stoga sugerira dodatnu odgovornost prema prirodi. Oni, dakle, ističu dualnost unutar koncepta halifeta. Većina drugih islamskih ekonomista uglavnom naglašava uzvišeni položaj. Chapra [7, str. 202] na primjer objašnjava da halifa znači biti namjesnik na zemlji, a sa tim dolazi sloboda, sposobnost razmišljanja i rasuđivanja i odlučivanja. On dalje navodi da je čovjek 'po prirodi dobar i plemenit [Kur'an, 15:29, 30:30 i 95:4] i da je sposoban sačuvati svoju dobrotu i plemenitost i izdržati izazove pred sobom ako dobije odgovarajuće obrazovanje, upustva i ukoliko je adekvatno motivisan' [7, str. 202].

Razumijevanje halifeta prvenstveno kao opisa odnosa između ljudskih bića i prirode je važan dodatak, jer je društvena dimenzija zanemarena u trenutnoj islamskoj ekonomiji. Postoji značajna kvalitativna razlika između shvaćanja halife kao Božjeg namjesnika na zemlji ili čuvara zemlje kojoj je Bog dodijelio ovaj zadatak. Osim toga,

pozicija koncepta halifeta u islamskom ekonomskom modelu također baca drugačije svjetlo na tu ideju. Umjesto da se halifa predlaže kao jedan od aksioma koji leže u osnovi islamske ekonomske teorije, on se sada opisuje kao temeljni odnos između čovjeka i prirode i kao takav je dio islamskog ekonomskog modela. Dok je aksiom nešto duboko i nepromjenjivo, odnos treba njegovati i održavati kontinuirano.

Kao što se odnos prema Bogu kontinuirano njeguje kroz molitvu, tako i odnos prema prirodi treba njegovati izbjegavanjem štete po okolinu i pažljivim korištenjem resursa. Stoga se halifa može shvatiti kao kapija održivosti okoline, koja je sada eksplicitno integrirana u idealnu islamsku ekonomiju.

Zajedno s idejama umjerene potrošnje, kao i uvođenjem alternativnih ekonomskih mehanizama stvara se narativ koji islamsku ekonomiju čini kompatibilnom s idejama kao što je ekonomija napretka i stvara vezu sa idejom održivosti. Islamska ekonomija, posebno kako je navedeno u teorijskom modelu islamske ekonomije može dati vrijedan doprinos ideji održivosti, predstavljajući perspektivu zasnovanu na vjeri i ideju koja je usmjerena na čovjeka. Također, aspekti životne sredine moraju biti sistemski integrirani u islamsku ekonomiju. Oni su zanemareni i čini se da postoji nedostatak znanja o ovim pitanjima među muslimanskom zajednicom i islamskim ekonomskim istraživanjima. Stoga bi bilo zanimljivo vidjeti više istraživanja u ovom smjeru u budućnosti.

ZAKLJUČAK

Ovaj rad analizira struktiranje modela islamske moralne ekonomije u kontekstu islamskih finansija tako da se pojava ekonomskih promjena može posmatrati kao dio multidimenzionalnosti ove tematike kao nauke. U eri postkolonijalnih vjerovanja razvila se ideja o izgradnji finansijskih i ekonomskih struktura, koje su slijedile norme islamskih vrijednosti. Mogućnost rješavanja krize finansija u kontekstu društvenih promjena je razvijena u središtu ove analize. Također ovo poglavlje ocjenjuje filozofski pristup i etičke vrijednosti ideja islamske ekonomije, osnove i ulogu islamske ekonomije kao i osnove ekonomskog razvoja u islamu.

U radu je predstavljen model islamske moralne ekonomije u čijem epicentru leži ideja rizq-a, homo islamicus, zekata i halifeta. Pored toga, društvena uloga zekata i koncepta halife postavili su temelje modela islamske moralne ekonomije. Rizq pitanje ublažavanja siromaštva dolazi u epicentar islamske ekonomije; zekat, usmjerava pažnju na dostupnost alternativnih, netržišnih ekonomskih mehanizama; i halifet povezuje sa idejama o ekološki održivoj ekonomiji. Shvaćanjem halifeta kao temeljnog odnosa između ljudi i prirode, društvena dimenzija je eksplicitno integrirana u teoriji islamske ekonomije koja je dugo bila zanemarena. Ovo stvara vezu između islamske ekonomije i ideje o održivosti. Model islamske moralne ekonomije predstavlja temeljnu razliku u odnosu na konvencionalnu ekonomiju, nastojeći da ispuni etička očekivanja muslimana.

BIBLIOGRAFIJA

1. Anwar, M. and Saeed, M., (2017). Reorganization of Islamic banking: a new proposal, *American Journal of Islamic Social Sciences*, 4(2)
2. Ahmed, H., (2002) Financing Micro enterprises: An Analytical Study of Islamic Microfinance Institutions, *Islamic Economic Studies*, 9 (2).
3. Asutay, M., (2007a). "A Political Economy Approach to Islamic Economics: Systemic Understanding for an Alternative Economic System", *Kyoto Journal of Islamic Area Studies*.
4. Asutay, M., (2013). Islamic Moral Economy as the Foundation of Islamic Finance, In V. Cattelan (ed.), *Islamic Finance in Europe: Towards a Plural Financial System*. Cheltenham: Edward Elgar.
5. Azid, T. (2010). Anthology of Islamic Economics: Review of Some Basic Issues. *Review of Islamic Economics*, 13 (2).
6. Aziz, M.N. and Mohamad, O.B., (2016). Islamic social business to alleviate poverty and social inequality, *International Journal of Social Economics*, 43 (6).
7. Chapra, M. U., (1992). *Islam and the Economic Challenge*, Leicester, The Islamic Foundation / IIIT.
8. Iqbal, M. and Llewellyn, D.T. (Eds.) (2002). *Islamic banking and finance: new perspectives on profit-sharing and risk*, Cheltenham: Edward Elgar.
9. Haji Mohammad, M.T.S., (2015). Theoretical and trustees' perspectives on the establishment of an Islamic social (Waqf) bank, *Humanomics*, 31(1).
10. Hassan Farooqi, A., (2016). Islamic social capital and networking, *Humanomics*, 22(2).
11. Kahf, M. (2003). *Islamic Economics: Notes on Definition and Methodology*. *Review of Islamic Economics* , 13.
12. Khairi, M.S. and Baridwan, Z., (2015). An empirical study on organizational acceptance accounting information systems in Sharia banking, *The International Journal of Accounting and Business Society*.
13. Nawaz, T. and Haniffa, R., (2017). Determinants of financial performance of Islamic banks: An intellectual capital perspective, *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 8(2).
14. Mawdudi, A.A., (2011) *First Principles of Islamic Economics*, Leicester, The Islamic Foundation.
15. Meutia, I. i Febrianti, D., (2017). Islamic Social Reporting in Islamic Banking: Stakeholders Theory Perspective, *U SHS Web of Conferences* (Vol. 34). EDP Sciences.
16. Portes, A. (2010). *Economic Sociology: A Systematic Inquiry*. Oxford: Princeton University Press.
17. Saeed, S. and Shah, F.M., (2016). Impact of performance appraisal on employees motivation in Islamic banking, *Arabian Journal of Business and Management Review* (Oman Chapter), 5 (7).
18. Shaban, M., Duygun, M. and Fry, J., (2016). SME's lending and Islamic finance. Is it a "win-win" situation?, *Economic Modelling*, 55.
19. Sharif, R., (1996) *Guidelines to Islamic Economics: Nature, Concepts and Principles*, Dhaka: Bangladesh Institute for Islamic Thought.
20. Smolo, E. (2013). *Uvod u islamsku ekonomiju i finansije-teorija i praksa*. Srajevo: Dobra knjiga.
21. Wilson, R. (2007). Making Development Assistance Sustainable Through Islamic Microfinance. *IIUM Journal of Economics and Management* , 15 (2).

22. Zaman, H.S.M., (1991). Economic Functions of an Islamic State-The Early Experience. Islamic Doundadion: Markfield Dawah Centre.

RESUME

This paper deals with the idea that certain serious approaches are needed in the light of founding economic infrastructure in Muslim world based on Islamic principles so that the Muslim world can produce profitable policy in order to support growth and development. In order to found such a infrastructure, a pattern of moral economy nased on Islamic values was specified, which consists of the following four elements: the concept of rizq, homo islamicus, zakat and khalifah.

The paper explains the concept of rizq, where the reflections of a certain number of contemporary Islamic thinkers are listed. Islamic scholars emphasize that risk indicates what benefits people materially and spiritually. The material sense refers to what is needed to preserve the body or physical life, while the spiritual sense implies Allah's, may God bless him and grant him peace, religious law revealed in His Books through His Messengers with the aim of guiding people to useful knowledge and correct cognition and practice.

The concept of homo islamicus alludes to the idea of man's consciousness and responsibility for his actions. Instead of individualism and profit maximization, this concept emphasizes altruism, social and otherworldly responsibility.

The idea of zakat also has a huge impact on social life and not only poverty alleviation but also social development and progress. We also dealt with the concept of khalifah, which has been used in Islamic economics until now, and in the model of Islamic economics proposed in this text. By understanding the khalifah as a fundamental relationship between humans and nature, an ecological dimension is explicitly integrated into the long-neglected body of Islamic economic theory. This creates a link between Islamic economics and sustainability science that can be further explored for the benefit of both disciplines.